

ЕКОПРОТЕСТЪТ ПРЕДИ ПЕТНАДЕСЕТ ГОДИНИ

Годините минават бързо и неусетно, а споменът е все така жив и потресаващ с преживените вълнения и страдания, с мъката и отчаянието, с гнева и озлоблението, но и с лихвата надежда, че спасение и възмездие рано или късно ще има. Та как могат да се забравят ония тихи утрини над реката, притисната от синкава мъгла и задавена от остра гразнеща мизма, пребледнелите гечица с кърпи на нослетата и сълзи в очите, давецките се в суха кашлица възрастни жени и мъже, изплашените до немай-къде майки с бебешки колички... И така ден след ден, месец след месец, години!

Хлор! Опасен елемент от Менделеевата таблица, отровен газ с широко приложение, унищожително химическо оръжие, пуснато на воля от шизофренните амбиции на полуграмотни, облечени с необуздана власт и джаж поголяма безотговорност хора, решили да налагат налудничавите си идеи в името и за благо на човека, но с цената на неговия живот. Люде, обrekli градове с многохилядно население на бавна, но сигурна гибел, за да докажат фалшивото икономическо превъзходство на установените от тях диктаторски режими на

ония там, отвъд Желязната завеса. Търпи и гишай! Търпи дори и тогава, когато не можеш да гишаш...

Петнадесет години от тогава, от ония паметни дни, когато търпението въпреки всичко свърши и пред изумените погледи на властимащите се изправи недоволството на обикновените хора, решени с цената на всичко да бранят своите деца, своето бъдеще. Спонтанните митинги на градския площад, гневните протестни шествия с участието на мало и голямо, нещо непознато дотогава в тоталитарна България, бяха първите симптоми на промяната, бяха категоричната заявка, че решаващата дума вече ще има гражданското общество, че народът сам ще решава съдбините си. Днес, 15 години по-късно, все още е трудно да се каже окончателно ли е затворен злият дух в бутилката, но възможностите вече са други, далеч по-големи и широко достъпни. Можем и трябва да ги владеем в името на европейското ни бъдеще. Но и никога да не забравяме това, което преживяхме, да не позволяваме отново да се случи. За да гишаме свободно!

**КЕРЧО ДЖАМБАЗОВ –
бивш кмет на Русе**

Имах щастието да бъда кмет на града на Баба Тонка, града с по-чертано възрожденски характер, в периода 1979–1988 г., време, през което русенската община разви значително материално-техническата база на икономиката, образованието, културата, здравеопазването и духовната сфера. Генерално се решаваха проблемите на водоснабдяването и транспортната инфраструктура, извършваше се реконструкция на основните пътни маистралаи, населението непрекъснато растеше и трябваше да се изградят нови жилища, училища, детски градини и ясли.

За съжаление, в същите години продължи започнатото изграждане и бяха въведени в експлоатация производствените мощности на химическия комбинат край гр. Гюргево в съседна Румъния. Започнаха непрекъснатите обгазвания на Русе и околностите. Това представляваше сериозна заплаха за здравето на населението. Ръководните окръжни и общински държавни органи реагираха своевременно и непрекъснато занимаваха Народното събрание, Държавния и Министерския съвет. Бяха проведени множество срещи на високо равнище между представителите на властта, парламентарите и академиите на науките от двете страни. Ние настоявахме да се закрият незабавно мощностите в Гюргево и заявихме готовност да инвестираме безвъзмездно за тяхното изграждане на друга площадка в Румъния. За съжаление, не се получаваше промяна в обстановката. Нямахме никакви резултати и все по-трудно се провеждаха разговори. Продължаваше гнетящото обгазване и то законно породило недоволство, начело на което застанаха известни интелектуалци от Русе и страната. Проведените демонстрации наложиха правителството да приеме специално постановление за опазване на околната среда. Едно от първите мероприятия бе изграждането на тролейбусен транспорт, доставка на уреди за измервания на чистотата на въздуха. Малко нескромно, но е истина, че в знак на протест аз отказах на Държавния съвет да връча съгласно протокола почетен знак и ключа на града на Николае Чаушеску при последното му посещение в Русе. Бях разбран и тези отличия не бяха дадени.

Като-всекви градоначалник, тежко изживявах миграцията. Нямахме нормативен акт, забраняващ изселванията, както някои местни медии пишат сега. Решаването на проблема с обгазването на Русе стана възможно благодарение на промените в Европа.

**МИЛЕН МИНЧЕВ –
художник**

Спомням си, че това положение окончателно разтърси обществото. Когато били изведени на площада в стихията на хлорното обгазване, пионерчетата се предпазвали с пионерските си връзки като маски, други припадали. До такава степен се нагнетили недоволство и гняв сред хората, че за пръв път те се събраха пред сградата на тогавашния Окръжен народен съвет. Не толкова масово, колкото спонтанно. Минувачите се спираха около групата, аз също се присъединих. Доста плахо и предпазливо се прокрадваха и чисто политически скандирания и лозунги, макар че това си беше явна демонстрация срещу дългогодишното хлорно обгазване на Русе и гражданите изразяваха своето отношение по този въпрос. Там забелязах и такива, които не се бяха присъединили от солидарност и загриженост. Те бяха хора от милицията и агенти на ДС.

По-късно, през февруари 1988 г., пред Партийния дом – сегашната Община – бе най-сериозната демонстрация, дори бих я нарекъл бунт. Бяха излезли майки с колици и жените от „Паркстрой“, сред които и моята майка като член на Инициативния комитет за спасяване на Русе. Тези събития по-късно бяха отразени във филма „Душай“. Мисля, че и режисьорът Юри Жиров бе на площада. Лидерът на БСП в областта, Петър Петров, излезе да успокоява хората, но бе освиркан. Тогава като че ли се отпусна страхът, който се беше наслоил у хората в годините на тоталитаризма. Аз лично по-късно съм присъствал поне на десетина протеста, почти до края на 1989 г.

Доколкото знам, и след това от Гюргево са продължавали да се излъчват вредни емисии. Чувах, че химкомбинатът в Гюргево бил завод на Варшавския договор за бинарно оръжие, един от компонентите на което бил хлорът. Имаше твърдения, че тази продукция се изнасяла за Ирак. Дали са били вулканични или други газове, аз не съм химик, нямам представа, но компетентни назоваха, че отравянето продължава, макар и не в такива размери.

**Инж. ЕЛЕНА СТАНЧЕВА –
управител на „Анализ А+“ ООД**

По поръчка на Министерството на околната среда и водите „Анализ А+“ изследва въздуха на Русе в продължение на една година – август 1995–септември 1996 г. То се проведе с участието на специалисти от БАН, РИОС – Русе и УППД.

Пробите се събираха генощно от два пункта на брега на реката и един в кв. „Здравец“. Изработен бе

легитимен материал за вредните вещества в атмосферния въздух, както и за източниците на замърсяване. Всички резултати от изследването предадохме в МОСВ. В началото на 1997 г. в присъствието на специалисти от нашата страна и Румъния данните от изследването бяха огласени и обсъдени. Те показваха, че има замърсяване на въздуха и че източниците на хлороорганичните замърсители се намират извън територията на България, защото у нас няма промишлени производства, които изпускат такива съединения. Румънският представител не прие извода, че замърсяването идва от Гюргево, защото химическият комбинат

„Верахим“ не работел поради липса на поръчки.

В работата си използвахме най-съвременна автоматизирана апаратура (все още единствена в България) за анализ на пробите от атмосферен въздух, изключваща субективния фактор. Написахме научна статия по проведеното изследване, която бе отпечатана през 1999 г. в разпространяваното в цял свят холандско списание за замърсяване на околната среда WATER, AIR & SOIL POLLUTION. В статията представихме схемата и начина на вземане на пробите, апарата Газ хроматограф – мас спектрометър SATURN II с всички допълнения към него (включително три библиотеки за разпознаване на замърсителите), метода TO-14, вграден в апарата за анализ на летливи органични съединения. Направихме обобщение на получените резултати и дадохме предложение за нов начин за изчисляване на замърсеността на атмосферния въздух при наличие на два и повече компонента, надвишаващи съответните пределно допустими концентрации. Статията заинтересува чужди учени и получихме молби от различни страни в света да им изпратим копия от нея. Апаратът, с помощта на който се проведе изследването, вече седма година не работи и поне засега никой не проявява интерес към него.

**Инж. ПЕТКО ПЕТКОВ –
началник-отдел „Контрол на
околната среда“ в РИОСВ**

За да се направи анализ на състоянието на атмосферния въздух над Русе от началото на 80-те години до днес, трябва да се разгледат някои особени моменти. По времето, когато работеше химическият комбинат в Гюргево, думата „русенец“ беше синоним на

страдалец, а градът бе подложен на индиректен геноцид. Още тогава Регионалната инспекция започна да извършва анализи, които доказваха наличието на хлор в атмосферния въздух. Това продължи до 1988 г., когато заводът в Гюргево бе затворен и опасността от обгазяване на Русе с хлор отпадна. В началото на 90-те години общинските ръководства на двата града създадоха съвместни българо-румънски комисии за решаване на проблемите на региона Русе–Гюргево. Те имаха задача да установят източниците на замърсяването му. Стигна се до единомислие, че зоната трябва да се разглежда като единна с много голямо население. Тогава се оказа, че има различие между двете страни по отношение на ПДК. Със спиране на хлорното обгазяване, проблемите не бяха решени изцяло. Русе като промишлен център изпуска много други замърсители – серен диоксид, азотен диоксид, въглероден оксид, прах...

Понастоящем има подобряване на качеството на атмосферния въздух, но това се дължи не само на действително на съответните ръководства на предприятия

та замърсители за изграждане на очистващи съоръжения, а преди всичко на регулиране на производството. Един от основните замърсители е ТЕЦ-Изток, който изхвърля прах. Тук има изградени пречиствателни съоръжения, но за тяхната поддръжка се изискват големи инвестиции. През миналата година в ТЕЦ-а бе въведен експлоатация нов електрофильтър, с който се постига 99 процента очистване от прах. По отношение намаляване замърсяването с хлороводород, в завод ЖИТИ бе изградена нова система за улавяне на отпадъка в сектор „Горещо поцинковане“.

Известно е, че голям дял в замърсяването на въздуха се пада и на автомобилния транспорт, тъй като повечето автомобили са на средна възраст 15–18 години.

По програма ФАР бяха отпуснати средства за внедряване на така наречената ОПСИС система, която се основава на метода „Диференциална оптична абсорбционна спектроскопия (ДОАС)“. В нашия регион са монтирани пет такива системи: три в Русе (приемниците им са разположени в сградите на РИОСВ, ЖИТИ и „Хлебна мая“) и две в Гюргево. По този начин, съобразно посоката и скоростта на вятъра, в диспечерския пункт в РИОСВ имаме възможност във всеки един момент да определим възможния източник и да отчетем степента на замърсяване в тези пет места по различни компоненти. Румънците имат същата възможност. Тази система е въведена официално през октомври 2002 г.

*Анкетата проведе: Хачия Левинян
Снимки: Иван...*

